

Н. О. Шура,

к. е. н., доцент, ДВНЗ "Криворізький національний університет"

Криворізький металургійний інститут

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИВОРІЖЖЯ

N. Shura,

Candidate of Sciences (Economic), Associate Professor SHEE "Krivorozhskiy national university",

Krivorozhskiy metallurgical institute

RESEARCH OF EFFICIENCY OF FORMING OF ECONOMIC POTENTIAL OF ORE MINING AND PROCESSING ENTERPRISES OF KRIVYI RIG

У статті доведено, що оцінка економічного потенціалу підприємств займає важливе місце в загальній системі оцінювання фінансово-економічного становища підприємств, а також для визначення рівня його конкурентоспроможності порівняно з іншими підприємствами галузі. Здійснено аналіз економічного потенціалу гірничо-збагачувальних підприємств Кривого Рогу за групами показників: виробництво, організація, маркетинг, фінанси. Для цього вибрано чотири підприємства гірничо-добувної галузі міста, які схожі за своєю організаційно-виробничою структурою, територіальним положенням, стадіями життєвого циклу та специфікою фінансування. Проведено розрахунок окремих груп показників. Здійснено оцінку рівня потенціалів заданих підприємств на основі методу квадратів потенціалів. Зроблено висновок про достатньо високий розвиток гірничо-збагачувальних підприємств регіону, їх конкурентоспроможність та міцне фінансово-економічне становище навіть за умов нестабільності економіки в останні роки.

It is well-proven in the article, that the estimation of economic potential of enterprises occupies an important place in the general system of assessing the financial and economical situation of enterprises, and also for determination of level of his competitiveness by comparison to other enterprises of industry. The analysis of economic potential of ore mining and processing enterprises of the Kriviy Rig is carried out after the groups of indexes: production, organization, marketing, finances. Four enterprises of mining industry of city are chosen for this purpose, what alike after it by an organizationally production by a structure, territorial position, stages of life cycle and specific of financing. The calculation of separate groups of indexes is conducted. The estimation of level of potentials of the set enterprises is carried out on the basis of method of squares of potentials. A conclusion is done about high enough development of ore mining and processing enterprises of region, their competitiveness and strong financial and economical position even at the terms of instability of economy in the last years.

Ключові слова: ефективність, потенціал, розвиток, фінансове становище, структура потенціалу, квадрати потенціалу.

Key words: efficiency, potential, development, financial position, structure of potential, squares of potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливість оцінки економічного потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання не викликає сумнівів, адже вона багато в чому допомагає охарактеризувати як саме фінансово-економічне становище підприємства, так і рівень його конкурентоспроможності в галузі. Крім того, високий рівень економічного потенціалу є вагомим чинником підвищення інвестиційної привабливості підприємства для зовнішніх інвесторів.

В останні часи, не дивлячись на нестабільність економічної ситуації в країні, ряд галузей промисловості України продовжує демонструвати досить високі показники прибутковості та ефективності. До таких галузей належить і гірничо-збагачувальна галузь. За допомогою відомих методів оцінки економічного потенціалу вважаємо за потрібне більш детально вивчити причини такого стабільного стану та виявити резерви подальшого його зміцнення.

Таблиця 1. Виробництво, розподіл і збут продукції: показники

№ п/п	Показник	Коеф. чутливості	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Потужність підприємства, тис. т	1,2	13190	6236	13487	11206
2	Якість продукції, % Fe	1,25	66	66	66	63
3	Фондовіддача, грн./грн.	1,1	1,39	1,55	1,53	2,19
4	Витрати на 1 грн. товарної продукції	1,1	0,48	0,59	0,58	0,47
5	Екологія виробництва (паграфи), тис. грн.	1,05	1497	0	0	0
6	Прибуток, тис. грн.	1,15	3534477	761185	4766413	2389607
7	Рентабельність виробництва, %	1,15	19,4	12,3	25,4	14,9

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У різноманітті відомих сьогодні методик оцінки економічного потенціалу теоретичний і практичний інтерес представляють методики, застосовані на комплексному аналізі груп показників. Сучасні дослідження в цьому напрямку представлені в багатьох роботах. Вагомий внесок в їх розробку внесли такі науковці, як О.Ф. Балацький, Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, Є.В. Лапін, Є.В. Попов, О.О. Решетняк, І.М. Репіна, О.С. Федонін та ін.

На нашу думку, існуючі сьогодні прикладні та аналітичні дослідження в галузі оцінки економічного потенціалу в своїй більшості носять загально-економічний характер, залишаючи поза увагою галузеві аспекти потенціалу підприємств. Тому вважаємо за потрібне більше уваги приділити саме галузевим особливостям оцінки економічного потенціалу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті визначено оцінку ефективності формування економічного потенціалу гірничо-збагачувальних підприємств регіону з ціллю виявлення їх конкурентоспроможності порівняно один до одного.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Традиційно ми звикли розуміти під потенціалом підприємства певні можливості та ресурси, які дозволяють йому вийти на певний рівень розвитку. Таке трактування дісталось нам в спадок від його латинського тлумачення. Проте все більше і більше науковців схиляються до думки, що потенціал підприємства є багатограним поняттям. Відходячи від його моноцентричності, погоджуємося з тим, що комплексність формування внутрішніх можливостей розвитку підприємства формує саме поняття потенціалу та його складові елементи [1, с. 8]. Потенціал підприємства здатний охарак-

теризувати не тільки сучасний стан об'єкта, але й найбільш імовірні перспективи його розвитку, що допомагає виробити ефективну стратегію подальшого функціонування підприємства.

Враховуючи, що потенціал промислового, в тому числі гірничо-збагачувального, підприємства формується на основі таких складових, як виробництво, персонал, фінанси, маркетинг, соціальна та екологічна сфера, найбільш прийнятною методикою вважаємо оцінку на основі квадрату потенціалу, яка в своїй основі містить чотири основні блоки [2, с. 22]:

- виробництво, розподіл і збут продукції;
- організаційна структура і менеджмент;
- маркетинг;
- фінанси.

Об'єктами аналітичного дослідження нами обрано чотири гірничо-збагачувальні комбінати (ГЗК) Кривого Рогу, що видобувають залізну руду та збагачують її для подальшого споживання на металургійних комбінатах:

- ПАТ "Північний ГЗК";
- ПАТ "Центральний ГЗК";
- ПАТ "Південний ГЗК";
- ПАТ "Інгулецький ГЗК".

Оцінку будемо здійснювати в розрізі вищевказаних чотирьох складових. Так, у таблиці 1 наведено інформацію щодо показників виробництва, розподілу і збуту продукції.

Дані таблиці свідчать, що виробнича потужність трьох з чотирьох підприємств знаходиться приблизно на однаковому рівні (близько 13 млн т продукції щорічно), а на ПАТ "Центральний ГЗК" — вдвічі менша. При цьому якість вихідної продукції у всіх однакова, близько 66% вмісту заліза в руді.

За показником фондовіддачі лідирує Південний ГЗК, в той час, як Північний ГЗК знаходиться на останньому місці. Витрати на 1 грн. найменші у Інгулецького ГЗКу, а також це підприємство має найбільший

Таблиця 2. Організаційна структура і менеджмент: показники

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Ділові якості менеджерів, бали	1,2	245	256	232	198
2	Ефективність організаційної структури управління, бали	1,15	20	22	16	14
3	Вік персоналу, % до 45 років	1,15	65	71,2	57,4	55,9
4	Рівень освіти, % з вищою освітою	1,05	27	31,2	26,8	31,3
5	Продуктивність, грн./грн.	1,2	1684,2	851,5	1753,3	1065,0
6	Середньозважена оплата праці, грн.	1,25	4932	4473	4915	4641,4

прибуток за результатами останнього звітного року та найвищу рентабельність виробництва. Найгірша ситуація з показниками прибутковості у Центрального ГЗКу.

Отже, за першою групою показників нами виявлено явного лідера — ПАТ "Інгулецький ГЗК", як підприємства з найвищою потужністю та прибутковістю.

Таблиця 3. Маркетинг: показники

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Обсяги поставок на внутрішній ринок, тис. т	1,2	9083	2938	11221	5929
2	Експорт продукції, тис. т	1,15	4106	3298	2266	3267
3	Фінансування рекламної діяльності, % до загальних витрат підприємства	1,15	12,9	20,1	11,3	33,3
4	Фірмовий стиль (розвиток і широта), од.	1,15	6	6	6	4
5	Ціна за одиницю продукції, грн./т	1,1	951,7	875,2	740,5	738,6
6	Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	1,25	3243	1149	2714	1065

Таблиця 4. Фінанси: показники

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Етапи	Підприємства			
				ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
Коефіцієнти ліквідності:							
1	Коефіцієнт поточної оцінки	1,05	2-3	1,24	0,84	1,62	23,3
2	Коефіцієнт критичної оцінки	1,1	2-3	1,15	0,78	1,57	22,4
3	Оборот матеріально-товарних запасів	1,05	1-5	17,7	24,8	27,3	18,2
4	Термін погашення дебіторської заборгованості	1,05	до 60 днів	60	60	60	60
Коефіцієнти рентабельності:							
5	Рентабельність продажу	1,15	> 10 %	20,83	15,6	17,7	29,0
6	Рентабельність активів	1,05	> 20 %	16,0	10,2	20,3	14,6
7	Рентабельність власного капіталу	1,1	близько 100 %	30,0	22,2	37,1	15,0
Показники ефективності:							
8	Оборотність активів	1,1	3-7	0,52	0,66	0,42	0,50
9	Прибуток на одного працівника, тис. грн.	1,05	1,54	519,7	132,8	836,8	308,7
10	Витрати на одного працівника, тис. грн.	1,05	39	1684,2	851,5	1753,3	1065,0
Коефіцієнти заборгованості:							
11	Коефіцієнт заборгованості	1,1	до 0,7	0,22	0,04	0,20	0,02
12	Коефіцієнт капіталізації	1,15	до 10	0,52	0,66	0,42	0,50

Таблиця 5. Виробництво, розподіл і збут продукції: ранжування показників

№ п/п	Показник	Коеф. чутливості	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Потужність підприємства, тис. т	1,2	3	1	4	2
2	Якість продукції, % Fe	1,25	4	4	4	3
3	Фондовіддача, грн./ грн.	1,1	1	3	2	4
4	Витрати на 1 грн. товарної продукції	1,1	2	1	4	3
5	Екологія виробництва (штрафи), тис. грн.	1,05	3	4	4	4
6	Прибуток, тис. грн.	1,15	3	1	4	2
7	Рентабельність виробництва, %	1,15	3	1	4	2
	Разом балів		19	15	26	20

Таблиця 6. Організаційна структура і менеджмент: ранжування показників

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Ділові якості менеджерів, бали	1,2	3	4	2	1
2	Ефективність організаційної структури управління, бали	1,15	3	4	2	1
3	Вік персоналу, % до 45 років	1,15	2	1	3	4
4	Рівень освіти, % з вищою освітою	1,05	2	3	1	4
5	Продуктивність праці, грн.	1,2	3	1	4	2
6	Середньомісячна оплата праці, грн.	1,25	4	1	3	2
	Разом балів		17	14	15	14

Таблиця 7. Маркетинг: ранжування показників

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Підприємства			
			ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
1	Обсяги постачань на внутрішній ринок, тис. т	1,2	3	1	4	2
2	Місце в експорті, тис. т	1,15	3	2	1	4
3	Фінансування рекламної діяльності, % до загальних витрат підприємства	1,15	2	3	1	4
4	Фірмовий стиль (розвинуті напрями), од.	1,15	4	4	4	3
5	Ціна за одиницю продукції, грн.	1,1	4	3	2	1
6	Витрати на інноваційну діяльність, тис. грн.	1,25	4	2	3	1
	Разом балів		20	15	15	15

У таблиці 2 наведено інформацію про показники організаційної складової потенціалу досліджуваних підприємств.

З даної таблиці можна зробити висновок, що ПАТ "Центральний ГЗК" є лідером у плані ефективності організаційної структури управління тависоких ділових

Таблиця 8. Фінанси: ранжування показників

№ п/п	Показник	Коеф. чутлив.	Еталон	Підприємства			
				ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
	Коефіцієнти ліквідності:						
1	Коефіцієнт поточної оцінки	1,05	2-3	2	1	3	4
2	Коефіцієнт критичної оцінки	1,1	2-3	2	1	3	4
3	Оборот матеріально-товарних запасів	1,05	1-5	1	3	4	2
4	Термін погашення дебіторської заборгованості	1,05	до 60 днів	4	4	4	4
	Коефіцієнти рентабельності:						
5	Рентабельність продажу	1,15	> 10 %	3	1	4	2
6	Рентабельність активів	1,05	> 20 %	3	1	4	2
7	Рентабельність власного капіталу	1,1	близько 100 %	3	1	4	2
	Показники ефективності:						
8	Оборотність активів	1,1	3-7	3	4	1	2
9	Прибуток на одного працюючого, тис. грн.	1,05	1,54	3	1	4	2
10	Виторг на одного працюючого, тис. грн.	1,05	39	3	1	4	2
	Коефіцієнти залежності:						
11	Коефіцієнт заборгованості	1,1	до 0,7	1	3	2	4
12	Коефіцієнт капіталізації	1,15	до 10	3	4	1	2
	Разом балів			31	25	38	32

Таблиця 9. Інформація для побудови квадратів потенціалів підприємств галузі

	ПАТ «Північний ГЗК»	ПАТ «Центральний ГЗК»	ПАТ «Інгулецький ГЗК»	ПАТ «Південний ГЗК»
Сума балів				
Виробництво і збут продукції	19	15	26	20
Організаційна структура і менеджмент	17	14	15	14
Маркетинг	20	15	15	15
Фінанси	31	25	38	32
Довжина векторів				
Виробництво і збут продукції	42,86	61,90	9,52	38,10
Організаційна структура і менеджмент	38,89	55,56	50,00	55,56
Маркетинг	22,22	50,00	50,00	50,00
Фінанси	47,22	63,89	27,78	44,44

якостей менеджерів. Крім того, у даного підприємства найбільша частка персоналу віком до 45 років, що свідчить про ефективне його омолодження та перспективність розвитку молодих кадрів комбінату. Рівень працівників з вищою освітою найвищий у того ж Центрального ГЗКу, а також ПАТ "Південний ГЗК".

Що стосується продуктивності праці на підприємствах, то наявне лідерство Інгулецького ГЗКу. Крім того, високий показник продуктивності праці демонструє ПАТ "Північний ГЗК", найнижчий — ПАТ "Центральний ГЗК". При цьому оплата праці також найвища по Північному та Інгулецькому ГЗКах.

Отже, за даною групою показників явного лідера немає, тому без додаткової бально-рейтингової оцінки зробити висновки неможливо.

У таблиці 3 наведено інформацію про показники маркетингу на досліджуваних підприємствах.

Як бачимо, обсяги експортованої продукції підприємств приблизно однакові, що свідчить про рівноцінність їх експортних можливостей. При цьому значні обсяги постачань на внутрішній ринок демонструють Північний та Інгулецький ГЗКи.

Фінансування рекламної діяльності найвище на Центральному та Південному ГЗКах, що, на нашу думку, не дає бажаних результатів, адже за показниками виробництва вони відстають від конкурентів.

Щодо ціни реалізації продукції, то вона найвища у Північного ГЗКу, але це не заважає підприємству мати високі обсяги виробництва і реалізації та отримувати високі прибутки. Крім того, підприємство відрізняється найвищими витратами на інноваційну діяльність, що може бути чинником підвищення рівня конкурентоспроможності його продукції.

У таблиці 4 наведені дані щодо фінансових показників підприємств, з якої видно, що показники ліквідності знаходяться на досить високому рівні на

Рис. 1. Квадрат потенціалу ПАТ "Північний ГЗК"

Рис. 2. Квадрат потенціалу ПАТ "Центральний ГЗК"

Рис. 3. Квадрат потенціалу ПАТ "Інгулецький ГЗК"

Рис. 4. Квадрат потенціалу ПАТ "Південний ГЗК"

ПАТ "Південний ГЗК", що істотно відрізняє його від показників конкурентів. У той же час, показники рентабельності у підприємства майже найгірші. В той же час високою прибутковістю характеризуються Північний та Інгулецький ГЗКи. Крім того, на Інгулецькому ГЗКу зафіксовано найвищий прибуток та виторг у розрахунку на 1 працюючого.

Найвищий коефіцієнт капіталізації та найменший коефіцієнт заборгованості відмічено на ПАТ "Центральний ГЗК".

Проведемо ранжування отриманих значень показників. Інформацію по підприємствам наведено в таблицях 5—8.

Таким чином, інформація для побудови квадратів потенціалів може бути представлена за допомогою таблиці 9.

На рисунках 1—4 наведено квадрати потенціалів досліджуваних підприємств.

З наведених рисунків видно, що у ПАТ "Північний ГЗК" квадрат потенціалу більше зміщений на бік фінансів, тобто цей елемент потенціалу у підприємства найбільш вразливий. Також недостатньо високий потенціал у підприємства по виробництву і збуту продукції, а також по організаційній структурі. Елемент маркетингу у підприємства має найвищий потенціал.

Порівняно з іншими підприємствами галузі, дане підприємство переважає за виробничим потенціалом лише проти ПАТ "Центральний ГЗК", за організаційним та маркетинговим знаходиться на першому місці, за фінансовим переважає також лише перед ПАТ "Центральний ГЗК".

Якщо розглядати квадрат потенціалу ПАТ "Центральний ГЗК", то його вектори мають більшу довжину, порівняно з векторами попереднього підприємства (і взагалі найвищі вектори з усіх підприємств групи), що дозволяє поставити його на місце аутсайдера гірничо-збагачувальних комбінатів Кривого Рогу. Причому всі напрямки векторів розвинуті приблизно однаково, що може свідчити про рівномірність розвитку всіх виробничо-господарських компонентів управління підприємством.

Стосовно ПАТ "Південний ГЗК" можемо зазначити, що у підприємства незадовільна ситуація з маркетингом та організацією управління, в той час як виробництво та фінанси знаходяться в порядку.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, ПАТ "Північний ГЗК" має яскраво виражені переваги по виробничим та фінансовим показникам. У той же час існують проблеми з маркетингом та організацією управління. За величиною квадрату потенціалу можемо також зазначити, що підприємство знаходиться на стадії успіху життєвого циклу.

Для ПАТ "Центральний ГЗК" можемо порекомендувати більше уваги приділяти всім складовим економічного потенціалу, оскільки на підприємстві за результатами аналізу, ситуація виявилась найгірша.

ПАТ "Інгулецький ГЗК" за нашими розрахунками може вважатись лідером галузі. Показники його потенціалу в основному найкращі, за винятком організації та менеджменту. Тому даному підприємству пропонується більше уваги зосередити на покращенні саме цієї складової економічного потенціалу.

ПАТ "Південний ГЗК" рекомендовано більше уваги приділити маркетингу та організації управління підприємством.

Таким чином, проведений аналіз показав порівняну стабільність та однорідність багатьох показників оцінки економічного потенціалу окремих підприємств гірничо-збагачувальних підприємств Кривого Рогу, яка характеризується високою прибутковістю та стабільним фінансовим становищем. Проте при такій добрій ситуації, у окремих підприємств наявні певні розриви та відставання у рівні розвитку окремих складових потенціалу, що вимагає від них прийняття відповідних управлінських рішень в напрямку покращення ситуації по заданим групам показників.

Література:

1. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства: навч. пос. / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблодська, О.О. Решетняк. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 400 с.
2. Оценка эффективности инвестиционных проектов с использованием графоаналитического метода "Квадрат потенциала" / Е.К. Добыкина, М.Н. Яковенко, Е.В. Латышева // Культура народов Причерноморья. — 2006. — № 85. — С. 20—24.
3. Федонін О.С, Рєпіна І.М., Олексюк О.І Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — К.: КНЕУ, 2005. — 261 с.

References:

1. Bachev'skyj, B.Ye. (2009), Potentsial i rozvytok pidpryiemstva [Potential and development of enterprise], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
2. Dobykina, E.K. Jakovenko, M.N. and Latysheva, E.V. (2006), "Evaluating the effectiveness of investment projects using the graphoanalytical method "Square potential", Kul'tura narodov Prichernomor'ja, vol. 85, pp. 20—24.
3. Fedonin, O.S. Riepina, I.M. and Oleksiuk, O.I (2005), Potentsial pidpryiemstva: formuvannia ta otsinka [The potential of enterprises: creation and evaluation], KNEU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2014 р.